

LEVENSLOOPPSYCHOLOGIE

Een organisme maakt groei en ontwikkeling door. De meeste organismen zijn bij hun geboorte nog niet 'af'. Naarmate een organisme hoger op de evolutionaire ladder staat, heeft het meer tijd nodig zich te ontwikkelen. Niet alleen in biologisch-, maar ook in psychologisch zicht.

Mensenbaby's spannen in dat opzicht de kroon. Geen enkel ander levend wezen blijft na de geboorte zolang afhankelijk van verzorging dan de mens. Dit gaf de mogelijkheid gedrag nauwlettend te observeren en te beschrijven.

Charles Darwin was één van de eersten die een verslag maakte van het gedrag van zijn zoontje. Niet veel later, in 1882, publiceerde de Duitse fysioloog **Wilhelm Preyer** een omvangrijke studie met de titel 'Die Seele des Kindes'. Ook hier ging het weer om de jarenlange observatie van zijn eigen zoontje. Het gaat in beide gevallen natuurlijk om typische geval-studies. Op basis daarvan is het riskant algemene conclusies te trekken.

Daarvoor is het noodzakelijk meerdere observaties bij verschillende individuen te vergelijken. Om dit goed te kunnen doen, is het belangrijk dat die observaties onder min of meer gelijke omstandigheden en in min of meer gelijke situaties plaatsvinden.

Jean Piaget (1896 - 1980) was de eerste die hiermee begon.

Hij geldt dan ook als de grondlegger van de moderne ontwikkelingspsychologie. Ook Piaget begon met het observeren van zijn eigen kinderen. Maar daar bleef het niet bij. Hij ontwikkelde vervolgens proefjes waarmee hij onderzocht in hoeverre een kind een bepaald motorisch of intellectueel stadium had bereikt. Op basis van zijn experimenten stelde hij een ontwikkelingstheorie op waarin hij vier stadia onderscheidde vanaf geboorte tot adolescentie. Biologische mechanismen bepalen in de visie van Piaget de logische

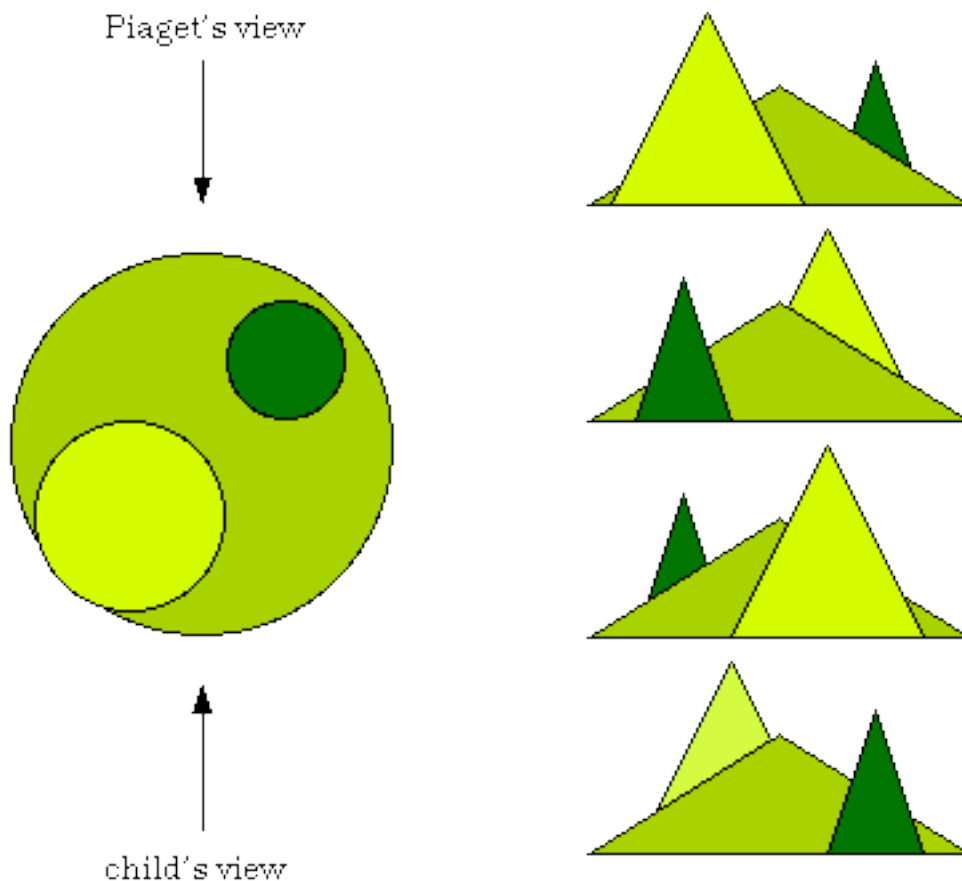
Jean Piaget

denkvermogens. Het heeft geen zin een peuter een wiskundig probleem voor te leggen, omdat de hersenen daar nog niet rijp voor zijn.

De stadia volgens Piaget:

1. In het **senso-motorische stadium** (geboorte - achttien maanden) voltrekt het denken zich in de vorm van uiterlijke handelingen (grijpen, reiken, rammelen, kijken).

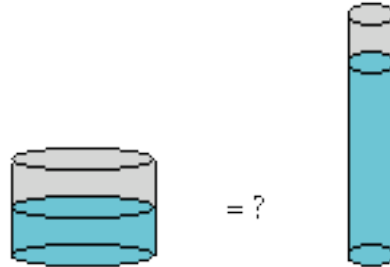
2. In het **pre-operationele stadium** (achttien maanden tot zes jaar) gaat het denken zich in de vorm van symbolen voltrekken (woorden, cijfers, creatief spel etc.). Het denken is egocentrisch, hetgeen blijkt uit het volgende voorbeeld: Piaget plaatste kinderen voor een simpele maquette van een berglandschap. Hijzelf ging aan de andere kant zitten en vroeg de kinderen aan de hand van vier voorbeelden te kiezen wat hij vanuit zijn positie zag.

Jonge kinderen kozen het voorbeeld dat zij zelf zagen; oudere kinderen maakten de correcte keuze.

3. In het **concreet-operationele stadium** (van zes tot twaalf jaar) maken kinderen gebruik van logische relaties. Het denken krijgt in dit stadium de vorm van 'operaties'. Hierdoor kan het kind bijvoorbeeld terugredeneren naar een uitgangspunt. Het kan nu ook manipuleren met de symbolen uit het eerdere pre-

operationele stadium, hetgeen blijkt uit het vermogen woordgrapjes te maken. De overgang naar het concreet-operationele stadium wordt volgens Piaget ingeluid door de conservatieproef:

De vraag is of in het brede glas evenveel water zit als in het smalle, hoge glas. Het lijkt eenvoudig, maar kinderen tot ongeveer zes jaar geloven steevast dat er verschillende hoeveelheden in de glazen zitten.

Deze overtuiging blijft onaangetast als ze zelf de inhoud van het ene in het andere glas overgieten. Kinderen in het pre-operationele stadium kijken vooral naar het uiterlijk, maar zien het verband niet met de inhoud. Zij zijn met andere woorden niet in staat meer dan één aspect van het geheel in hun redenering te betrekken. In het concreet-operationele stadium kunnen ze dat wel.

4. In het formeel-operationele stadium (vanaf twaalf jaar) ontwikkelt zich het vermogen tot abstract en hypothetisch denken. Het denken wordt ook systematisch.

In de visie van Piaget is de ontwikkeling van de mens daarmee 'af'.

Ontwikkelingen na Piaget

Deze visie wordt in de latere ontwikkelingspsychologie bestreden door psychologen die zich opwerpen als '**levensloopspsychologen**': de menselijke ontwikkeling gaat ook na de adolescentie door. **Erik Erikson** is één van de belangrijke representanten van deze denkrichting.

Erik Erikson

Piaget beschouwde de cognitieve ontwikkeling van het individu omstreeks het 18e levensjaar, met het bereiken van het formeel-operationele stadium en het vermogen tot abstract denken, als afgerond. Volgens Erikson hield de ontwikkeling van het individu daarmee echter niet op. Hij baseerde zich op antropologisch veldwerk en ontwikkelde een model waarin de positieve wisselwerking tussen individu en cultuur centraal stond.

Vooral de ontwikkeling van de identiteit kreeg bij hem de nadruk. Hij wordt dan ook gerekend tot de zogenaamde '**ego-psychologen**'. In Eriksons model kenmerkt ieder stadium zich door een specifieke ontwikkelingscrisis. Een positieve oplossing van zo'n crisis luidt een nieuw stadium in.

Indien een conflict niet positief opgelost kan worden, kan dit een bron van geestelijke stilstand zijn of zelfs tot psychopathologie aanleiding geven. Dit laatste kunnen we beschouwen als een vorm regressie.

De stadia volgens Erikson:

1 - Baby (0 - 1 jaar) Het basisconflict gaat tussen fundamenteel vertrouwen versus wantrouwen waarin het jonge kind bijvoorbeeld moet leren dat de moeder niet altijd aanwezig is, maar wel altijd terugkomt als ze weggaat. De positieve oplossing van dit conflict moet leiden tot een basisgevoel van vertrouwen. **2 - Peuter (1 - 3 jaar)**

Het kind leert zichzelf kennen als een wezen met zekere zelfstandigheid. Het streeft naar autonomie, maar twijfelt over de eigen capaciteiten. Positieve oplossing van dit conflict leidt tot zelfcontrole en zelfwaardering.

3 - Kleuter (4 - 5 jaar) Tijdens dit stadium leert het kind zichzelf kennen als een persoon en leert dat het initiatieven kan ontplooiën. Dit initiatief kan in conflict komen met het schuldgevoel (als het initiatief vervelende gevolgen heeft).

4 - Schoolleeftijd (6 - 12 jaar) Dit is de tijd dat een kind in alle menselijke culturen een fundamentele scholing krijgt. Het moet zichzelf leren kennen als iemand die vaardigheden kan verwerven en waardevol wordt bevonden. Het conflict kenmerkt zich door de strijd tussen bekwaamheid en minderwaardigheid. In dit stadium wordt de basis voor het zelfvertrouwen (of het gebrek daaraan) gelegd.

5 - Pubertijd en adolescentie (13 - 20 jaar) Het conflict dat zich in dit stadium afspeelt kenmerkt zich door identiteitsvorming en identiteitsverwarring. Tijdens deze fase ontwikkelen jongeren een gevoel voor de persoon die ze zijn. In sommige culturen vinden bepaalde rituelen plaats die jongeren tot de wereld van de volwassenen 'promoveren'. Wie dit stadium positief oplost is in staat het vermogen tot trouw te ontwikkelen.

6 - Vroege volwassenheid (18 - 30 jaar) Dit stadium kenmerkt zich door het conflict tussen intimiteit en isolement. Intimiteit betekent in deze context het vermogen met een ander persoon (vriend, geliefde, lid van de maatschappij) een intieme relatie aan te gaan, zonder de eigen identiteit op te geven. Betrokkenheid is de belangrijkste deugd die men in dit stadium kan verwerven.

7 - Volwassenheid (30 - 50 jaar) Dit stadium staat in het teken van generativiteit en productiviteit tegenover egocentrisme en stagnatie. Generativiteit kan zich uiten in het hebben en grootbrengen van kinderen, of de zorg voor andere mensen via een beroep of vrijwilligerswerk. Productiviteit uit zich in het voortbrengen van

materieel, maar ook geestelijk bezit. Wie dit stadium niet positief doorloopt, ondervindt bijvoorbeeld de gevolgen van de zogenaamde 'midlifecrisis'. Onopgeloste problemen uit eerdere stadia kunnen hierin opspelen. Overigens kan dit ook aanleiding zijn alsnog oude idealen te verwezenlijken.

8 - Ouderdom (50 jaar en ouder) Uiteindelijk wordt men zich bewust van het feit dat het leven eindig is. Het conflict dat opgelost moet worden, is het conflict tussen integriteit (gevoel van tevredenheid over wat is geweest en bereikt) en wanhoop (de kansen die men heeft laten liggen, de doelen die men niet heeft bereikt).

De stadia-theorie van Erikson schetst een soort ideaalbeeld. Niet ieder individu doorloopt ieder stadium op dezelfde manier. Het biedt echter de mogelijkheid om hypothesen te formuleren over de oorzaken van stagnatie of conflict. Deze hypothesen zijn echter geen opperste waarheid.